

Желанова Вікторія В'ячеславівна
 доктор педагогічних наук, доцент,
 професор кафедри теорії та історії педагогіки
 Київський університет імені Бориса Грінченка, м.Київ, України

ГОТОВНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО ВИХОВАТЕЛЯ ДО РОЗВИТКУ ТВОРЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ДОШКІЛЬНИКА: СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРА

У статті доведена сензитивність дошкільного віку як фази "первинної креативності" до формування творчої особистості. Автором загострено увагу на трактуванні творчого потенціалу дошкільника як сукупності можливостей дитини. Розглянуто його структуру у широкому і вузькому сенсі. Розкрито сутність феномену готовності майбутнього вихователя до розвитку творчого потенціалу дошкільника. Представлено її структуру, що містить мотиваційно-ціннісний, когнітивний та операційно-діяльнісний компоненти.

Ключові слова: творча особистість, творчий потенціал дошкільника, професійна готовність педагога, готовність майбутнього вихователя до розвитку творчого потенціалу дошкільника.

Вступ. У контексті модернізації всіх ланок освіти в Україні особливе місце посідає дошкільна освіта як первинна складова в системі неперервної освіти. Майбутнє нашого світу будуть визначати ініціативність, самостійність, креативність сьогоднішніх дітей, їхнє усвідомлене сприйняття себе, можливість розуміння своїх здібностей, фізичних сил, цілей і мотивів поведінки, свого відношення до себе й інших людей. Важливо підтримати творчі починання дитини, заохочувати її творчу ініціативу, саморозвиток. Оскільки дошкільний віковий період співпадає з першою фазою розвитку творчості, а саме, з "первинною креативністю" (В. Дружинін, Н. Хазратова). Водночас практика засвідчує, що, на жаль, численні реформи та інновації в освітній системі не вирішили найсуттєвіших її проблем, зокрема тих, що стосуються розвитку дитини як "творчого суб'єкта" свого життя. Відтак, ключовим завданням сучасної освіти, починаючи з наймолодшого, дошкільного її ланцюжка, залишається сприяння формуванню творчої особистості дитини. При цьому внутрішньою передумовою творчої діяльності є творчий потенціал як "ресурс творчих можливостей людини, здатність конкретної людини до здійснення творчих дій, творчої діяльності" [3, с.14] й надто важливим є вчасне його виявлення й формування у дошкільника. Гарантією успіху у цій справі є творчий педагог підготовлений до зазначеної роботи. Тобто проблема готовності майбутнього вихователя до розвитку творчого потенціалу дошкільника набуває вагомості й актуальності.

Аналіз досліджень. Проблема професійної готовності педагога досить широко й багатоаспектно представлена в психолого-педагогічній літературі. У загальнотеоретичному плані вона розроблена у працях А. Деркача, К. Дурай-Новакової, М. Дьяченка і Л. Кандиновича, А. Капської, А. Линенко, В. Моляка, С. Сисоевої, В. Слассьоніна та ін. Не дивлячись на деякі розбіжності в інтерпретації феномену "готовність" і його структури, він розглядається як первинна й фундаментальна умова успішного виконання будь-якої діяльності, як ступень мобілізації внутрішніх ресурсів людини в цілях найбільш ефективного розв'язання певних завдань. Низка досліджень присвячена аналізу більш вузьких проблем щодо професійної готовності педагога, а саме формування готовності майбутнього вчителя до різних аспектів

професійної діяльності: педагогічного аналізу (В. Чайка), виховної роботи (Г.Балахнічева, М.Гей, Г.Кіт), професійного спілкування (Л.Савенкова), освоєння передового педагогічного досвіду (О.Ярошенко), педагогічної взаємодії (М.Виєвська), реалізації принципів гуманної педагогіки (Л.Губарева), роботи з сім'єю (С.Корнієнко, К.Мукашева), інноваційної (К.Макагон) та дослідницької (В.Борисов) педагогічної діяльності, готовності директора школи до управління якістю освіти (Б.Жебровський); виховання морально-психологічної готовності до професійної діяльності вчителя (Л.Кондрашова) та шляхів її формування (О.Івлієва). Найбільш значущими в контексті нашого дослідження є праці щодо аналізу різних аспектів професійної готовності майбутнього вихователя, зокрема, до взаємодії з дітьми дошкільного віку (І. Слепцова); до організації експериментування старших дошкільників (Н.Маргіта); до творчої педагогічної діяльності (С.Жейнова); до педагогічної підтримки дітей дошкільного віку (Н.Колосова); до роботи з дезадаптованими дітьми дошкільного віку (Л.Зданевич); до морально-духовного виховання дошкільників (О.Монке); до реалізації індивідуального підходу (Л.Куземко); до дослідницької діяльності (Ю.Волинець). Проте, при такій високій зацікавленості проблематикою професійної готовності педагога, зокрема, майбутнього вихователя, питання, що пов'язані з дослідженням професійної готовності майбутнього вихователя до розвитку творчого потенціалу дошкільника залишаються поза увагою науковців.

Метою статті є аналіз сутності й структури готовності майбутнього вихователя до розвитку творчого потенціалу дошкільника.

Виклад основного матеріалу. Провідним феноменом представленої статті є "готовність майбутнього вихователя до розвитку творчого потенціалу дошкільника". При цьому є очевидним, що його вагомим семантичним складником є поняття "творчий потенціал дошкільника".

У трактуванні зазначеного феномену ми базуємося на наукових позиціях Т. Піроженко й розуміємо творчий потенціал дошкільника як інтегративну властивість, що характеризує міру можливостей дитини здійснювати творчу діяльність, визначає потребу, готовність і здатність до творчої самореалізації, а також забезпечує ефективну взаємодію особистості з іншими людьми та високу продуктивність діяльності

[4]. Щодо структури творчого потенціалу ґрунтовними для нас є підходи Є.Львіна, відповідно до яких творчий потенціал людини розглядається у вузькому й широкому сенсах. У вузькому сенсі це творчі здібності, здатність до уяви і дивергентного мислення, в широкому – це ще й властивості особистості, що сприяють реалізації творчих здібностей, а саме: мотиви, деякі емоційні та вольові якості, рівень компетентності [2]. Варто відзначити, що творчий потенціал особистості у вузькому сенсі підлягає діагностуванню, у широкому – тільки прогнозується з урахуванням ступеня розвинутості особистісних якостей.

Узагальнення теоретичних напрацювань та експериментального досвіду С.Кулачківської, С.Ладивір, Т.Піроженко дозволило виокремити складники творчого потенціалу дошкільника, як сукупності можливостей, потенціалів, а саме: перетворювально-предметного (знання, уміння, навички, базові та спеціальні здібності у пізнанні, мовленні, художньо-творчій діяльності); аксіологічного (ціннісні орієнтації, ідеали, переконання, інтереси); комунікативного (морально-етичні та особистісні якості), а також активної діяльності дитини як суб'єкта саморозвитку.

Таким чином, у контексті проблеми представленої статті готовність майбутнього вихователя буде відбивати вікові особливості творчого потенціалу дошкільника. Отже розглянемо зазначений феномен.

У психолого-педагогічній теорії існують різні підходи до визначання змісту, а також структурних компонентів готовності особистості до професійної діяльності. Поняття "готовність" розглядається як новоутворення особистості (Л.Виготський, Д.Ельконін); як психічний стан особистості (А.Капська, В.Сластьонін); як наявність здібностей (Б.Ананьєв, С.Рубінштейн); як якість особистості (К.Платонов), як "ансамбль", синтез властивостей особистості (В.Крутецький), як сукупність мотиваційних, пізнавальних, емоційних, вольових якостей особистості, як складна інтегрована якість особистості (В.Ширінський). Науковці також виокремлюють різні види готовності, а саме: психологічну, науково-теоретичну, практичну, психофізіологічну, фізичну (В.Сластьонін); тривалу та короткочасну (Н.Левітов, А.Пуні, М.Дьяченко Л.Кандилович). При цьому М.Дьяченко та Л.Кандилович розглядають психологічну готовність як істотну передумову цілеспрямованої діяльності, як стійку характеристику особистості, що містить позитивне відношення до професійної діяльності; мотивацію, здібності, темперамент, риси характеру, адекватні вимогам професії, а також необхідні знання, вміння, навички, стійкі професійно важливі особливості сприйняття, мислення, емоційних та вольових процесів. Короткочасну готовність, або стан готовності науковці розглядають як "кожний раз створюване функціональне вістря довготривалої готовності, що підвищує її дієвість" [1, с.278]. Отже, ґрунтуючись на даних теоретичних положеннях, ми розглядаємо професійну готовність майбутнього вихователя до розвитку творчого потенціалу дошкільника як особистісне утворення, що містить багатопланову систему професійних знань, умінь та навичок, а також якостей та станів. Структуру професійної готовності майбутнього вихователя до розвитку творчого потенціалу дошкільника складають дві функціонально взаємопов'язані підсисте-

ми, а саме: тривала готовність як стійкий комплекс професійно важливих знань, умінь, якостей і властивостей особистості, що необхідні для результативного формування творчої особистості дошкільника; ситуативна готовність як психічний стан "внутрішнього настрою" на подолання труднощів у процесі формуванні творчого потенціалу дошкільника, прагнення проявити педагогічну творчість в роботі з дошкільниками.

Будучи складною якістю, професійна готовність майбутнього вихователя до розвитку творчого потенціалу дошкільника інтегрує морально-психологічну, теоретичну, практичну готовність. При цьому морально-психологічна готовність складає мотиваційно-ціннісний компонент професійної готовності; теоретична – когнітивний; практична – операційно-діяльнісний. Розглянемо їх.

Мотиваційно-ціннісний компонент містить мотиви вибору педагогічної професії й задоволеність нею, стійкий інтерес до професійної діяльності; ціннісне ставлення до дитини, орієнтацію на її творчий розвиток; установку на продуктивний розвиток творчого потенціалу дошкільника, що характеризується стабільністю; інтенціональністю на дитину, динамічністю; високий емоційно-вольовий тонус, прагнення і здатність до подолання труднощів, що виникають у процесі формування творчих здібностей, дивергентного мислення дошкільників; комплекс уявлень про себе як професіонала (професійна Я – концепція); концепцію дитини як значущого іншого, що базується на позиції поряд й разом з дитиною.

Когнітивний компонент готовності до розвитку творчого потенціалу дошкільника включає комплекс знань й уявлень про особливості освітнього процесу в умовах ДНЗ, психолого-педагогічні особливості дошкільника, вікові особливості творчого розвитку дошкільників, зокрема, його творчий потенціал, організацію координації й корекції групової взаємодії дітей, тобто спеціальні й професійні, методичні, соціально-психологічні, психолого-педагогічні, диференційно-психологічні, аутопсихологічні знання (за класифікацією Н. Кузьміної).

Операційно-діяльнісний компонент готовності до розвитку творчого потенціалу дошкільника містить в собі впорядковану сукупність педагогічних здібностей, умінь і навичок, що необхідні для продуктивного розвитку творчого потенціалу дошкільника, які відповідно до класифікації Н. Кузьміної представлені гностичними (адекватно діагностувати та оцінювати творчі можливості дітей, себе як майбутнього професіонала, рефлексувати свої ускладнення та труднощі дітей), проектувально-конструктивними (планувати, проектувати, прогнозувати й передбачувати результати творчої діяльності дітей щодо реалізації їх творчого потенціалу), організаторськими (координувати свої професійні дії з діями учнів, їхніх батьків і діями колег щодо формування творчого потенціалу дитини), комунікативними (спілкуватися з дітьми у форматі співучасті, співтворчості дітей і дорослих в організації життєдіяльності з пріоритетом діалогу дитини з дорослим) здібностями та умінями.

Висновки. Готовність майбутнього вихователя до розвитку творчого потенціалу дошкільника є складним та багатоаспектним професійним утворенням

особистості, яке відбиває вікові особливості творчого потенціалу дошкільника на фазі "первинної креативності" як інтегративної властивості, що характеризує міру можливостей дитини здійснювати творчу діяльність, визначає потребу, готовність і здатність до творчої самореалізації, а також забезпечує ефективну взаємодію особистості з іншими людьми та високу продуктивність діяльності. У структурі творчого потенціалу дошкільника, ми вирокремлюємо перетворювально-предметний, аксіологічний, комунікативний потенціали, а також активну діяльність дитини як суб'єкта саморозвитку. Готовність майбутнього вихователя до формування творчого потенціалу дошкільника як особистісне утворення, що містить багатопланову систему професійних знань, умінь та

навичок, а також якостей та станів. Будучи складною якістю, професійна готовність майбутнього вихователя до формування творчого потенціалу дошкільника інтегрує морально-психологічну, теоретичну, практичну готовність. При цьому морально-психологічна готовність складає мотиваційно-ціннісний компонент професійної готовності; теоретична – когнітивний; практична – операційно-діяльнісний. Проте, у поданій статті ми розглянули лише загально-теоретичні питання зазначеної проблеми. Подальшого вивчення потребують її процесуально-динамічні аспекти, пов'язані з певними етапами формування готовності майбутнього вихователя до розвитку творчого потенціалу дошкільника у період професійної підготовки у ВНЗ.

Список використаної літератури

1. Дьяченко М.И. Психология высшей школы. / М.И.Дьяченко, Л.А.Кандыбович. – Минск, изд-во БГУ. – 1978. – 279 с.
2. Ильин Е.П. Психология творчества, креативности, одаренности / Е.П.Ильин. – СПб.: Питер, 2009. – 448 с.
3. Моляко В.О. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень / В.О.Моляко, О.Л.Мурзіна. – Житомир: Рута, 2006. – 320 с.
4. Піроженко Т.О. Психічний розвиток дитини дошкільного віку: досвід роботи сучасного дошкільного навчального закладу / Т.О.Піроженко. – Запоріжжя: МПС ЛТД, 2003. – 168 с.

Стаття надійшла до редакції 26.04.2016 р.

Желанова Виктория

доктор педагогических наук, доцент, профессор
кафедра теории и истории педагогики
Киевский университет имени Бориса Гринченко, Киев, Украина

ГОТОВНОСТЬ БУДУЩИХ ВОСПИТАТЕЛЕЙ К РАЗВИТИЮ ТВОРЧЕСКОГО ПОТЕНЦИАЛА ДОШКОЛЬНИКОВ: СУЩНОСТЬ И СТРУКТУРА

В статье доказана сензитивность дошкольного возраста как фазы "первичной креативности" к формированию творческой личности. Автором сконцентрировано внимание на трактовке творческого потенциала дошкольника как совокупности возможностей ребенка. Рассмотрена его структура в широком и узком смысле. Раскрыта сущность феномена готовности будущего воспитателя к развитию творческого потенциала дошкольника. Представлена ее структура, содержащая мотивационно-ценностный, когнитивный и операционно-деятельностный компоненты.

Ключевые слова: творческая личность, творческий потенциал дошкольника, профессиональная готовность педагога, готовность будущего воспитателя к развитию творческого потенциала дошкольника.

Zhelanova Viktoriya

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor
Department of Theory and History of Education of
Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, Ukraine

FUTURE TEACHER'S READINESS TO DEVELOPMENT OF PRESCHOOLER'S CREATIVE POTENTIAL: THE NATURE AND STRUCTURE

The essence of the phenomenon of the future teacher's readiness to development of the preschooler's creative potential has been disclosed. We can see here the structure containing the motivational value, cognitive-activity and operational components. The motivational value component contains motives of the choice of teaching profession and the satisfaction by it, strong interest to professional activities; valuable attitude to the child, focus on his/her creative development; the installation for preschooler's productive creativity formation characterized by stability; intentionality on child, dynamism; high emotional and volitional tone, desire and ability to overcome the difficulties that arise in the formation process preschoolers' creativity, their divergent thinking; complex ideas about himself as a professional (professional I - concept); the concept of the child as a significant other, based on the position and along with the child. The cognitive component of the readiness to development of the preschooler's creative potential includes a set of knowledge and ideas about the specifics of the educational process in preschool system, preschooler's psychological and pedagogical features, preschooler's age features of creative development, including his creativity, organization, coordination and correction of group interaction among kids. Operational readiness and activity component to form the preschooler's creative potential, component contains an ordered set of pedagogical abilities and skills that are necessary for the formation preschooler's productive creativity, which according to N.Kuzmina's classification are gnostic (adequately diagnose and assess the children's creativity, himself as a future professional reflect its complications and children's difficulties), project-design (to plan, design, predict and anticipate the results children's creative activity as for realize their creative potential), organizational (to coordinate their professional actions with students, their parents and the colleagues' actions on the formation children's creative potential), communication (chat with children in the form of participation, co-creation of children and adults in the child's life organization with a priority of dialogue between child and adult) abilities and skills.

Key words: creative personality, preschooler's creativity, professional teacher's readiness, future teacher's readiness to development of the preschooler's creative potential.